

เสวนา คลังสมอง-คลังปัญญาสยาม (ครั้งที่ 21)

เรื่อง “พลิกโฉมการเรียนการสอนอุดมศึกษา 2025”

โดย รศ.ดร.บัณฑิต ทิพากร

อดีตรองเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา และ

ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

วันพุธที่ 19 กุมภาพันธ์ 2568 เวลา 13.30 - 14.30 น. ณ สถาบันคลังสมองของชาติ และ
ผ่านระบบ VDO Conference (ZOOM)

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการพัฒนาของเทคโนโลยี ดิจิทัลและความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนไป ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมซึ่งมุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ และวัดผลด้วยใบปริญญาอาจไม่เพียงพออีกต่อไป สำหรับการพัฒนากำลังคนที่ตอบโจทย์โลกยุคใหม่ บทความนี้ เรียบเรียงจากการเสวนาเรื่อง “พลิกโฉมการเรียนการสอนอุดมศึกษา 2025” โดย รศ.ดร.บัณฑิต ทิพากร (อดีตรองเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา และ ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี) ซึ่งนำเสนอมุมมองและแนวทางการพลิกโฉมการศึกษา ระดับอุดมศึกษาของไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในอนาคต

1. ปัญหาของระบบอุดมศึกษาปัจจุบัน

1.1 การให้ความสำคัญกับใบปริญญามากกว่าผลลัพธ์การเรียนรู้

ระบบการศึกษาไทยยังคงให้ความสำคัญกับใบปริญญาเป็นหลัก การจัดการศึกษาและการจ้างงาน ถูกกำหนดโดยวุฒิการศึกษามากกว่าความสามารถจริง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสะสมหน่วยกิตและสอบให้ผ่าน มากกว่าการพัฒนาทักษะที่นำไปใช้ได้จริง ทำให้เกิดปัญหา "Mismatch" ระหว่างบัณฑิตที่จบการศึกษา กับความต้องการของตลาดแรงงาน

1.2 ระบบการวัดผลที่เน้นระยะเวลาแทนผลลัพธ์

ระบบหน่วยกิต (Credit Hour) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันวัดจากชั่วโมงการสอนของอาจารย์ ไม่ได้สะท้อนผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เมื่อต้องใช้เวลาเรียน 4 ปีเท่ากันสำหรับทุกคน ทั้งที่นักศึกษาแต่ละคนมีศักยภาพและอัตราการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน บางคนอาจต้องใช้เวลา 10 สัปดาห์ ในขณะที่บางคนอาจใช้เวลาเพียง 4 สัปดาห์ในการเรียนรู้เนื้อหาเดียวกัน

1.3 การขาดความเชื่อมโยงกับโลกแห่งการทำงาน

หลักสูตรในมหาวิทยาลัยยังคงเน้นการเรียนในห้องเรียนเป็นหลัก ขาดการเชื่อมโยงกับการทำงานจริง และความต้องการของภาคอุตสาหกรรม ทำให้บัณฑิตที่จบออกไปมีความรู้ทางทฤษฎี แต่อาจขาดทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในการทำงาน

2. จากความรู้สู่ทักษะและสมรรถนะ

ในอดีต "คนฉลาด" หมายถึงคนที่รู้มาก แต่ในปัจจุบัน "คนฉลาด" หมายถึงคนที่สามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อโลกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงควรปรับเปลี่ยนจากการเน้นความรู้ (Knowledge) มาสู่การพัฒนาทักษะ (Skills) และสมรรถนะ (Competency) ที่จำเป็นต่อการทำงาน

ทักษะหมายถึงการนำความรู้มาใช้ในการทำงาน ส่วนสมรรถนะหมายถึงความสามารถที่จำเป็นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งรวมถึงอารมณ์ อุปนิสัย และลักษณะบุคคลด้วย

แนวคิดของการศึกษาแบบเดิมเป็น "Degree First, Skill Later" คือเรียนความรู้ให้จบก่อน แล้วค่อยนำไปพัฒนาเป็นทักษะในการทำงาน แต่แนวคิดใหม่กลับเป็น "Skill First, Knowledge Later" คือเน้นให้เกิดทักษะก่อน แล้วจึงเสริมความรู้เพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์มากกว่า

3. แนวทางการพลิกโฉมอุดมศึกษาไทย

3.1 มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้แทนการวัดชั่วโมงเรียน

ระบบการศึกษาใหม่ควรวัดที่ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้งาน โดยไม่ผูกติดกับเวลาเรียน ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์การเรียนรู้ (learning Outcomes) ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน มากกว่าระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

3.2 สร้างความยืดหยุ่นในการเรียนรู้

ระบบการศึกษาควรมีความยืดหยุ่น (Flexible Learning) ที่สามารถรองรับความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งในด้านความสามารถ ความถนัด และอัตราการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

3.3 การแบ่งย่อยหลักสูตร (Unbundling)

หลักสูตรการศึกษาควรแบ่งย่อยเป็นหน่วยการเรียนรู้เล็กๆ (Micro-Credentials) แทนการเรียนเป็นหลักสูตรใหญ่ต่อเนื่อง 4 ปี เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสะสมความรู้และทักษะไปทีละน้อย สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3.4 การศึกษาแบบทันเวลา (Just-in-Time Education)

การศึกษาในอดีตเป็นแบบ "Just-in-Case" คือเรียนไว้เผื่อจะได้ใช้ในอนาคต แต่การศึกษาในยุคใหม่ควรเป็นแบบ "Just-in-Time" คือเรียนเมื่อต้องการใช้งานจริง ทำให้ความรู้ที่ได้รับมีความทันสมัยและตรงกับความต้องการ

3.5 การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้

ใช้ AI และ Data Analytics เพื่อปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน (Personalized Learning) และบูรณาการเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น Metaverse และ Virtual Reality (VR) เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.6 การสร้างความเชื่อมโยงกับภาคแรงงาน

การจัดการศึกษาควรเชื่อมโยงกับภาคแรงงานอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ทราบถึงทักษะและสมรรถนะที่ตลาดต้องการ โดยให้ภาคแรงงานมีส่วนร่วมตั้งแต่การออกแบบหลักสูตร จนถึงการรับรองคุณภาพของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Work-Based Learning ที่นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติจริงระหว่างเรียน

4. ทางเลือกใหม่ในการรับรองคุณภาพการศึกษา

นอกเหนือจากปริญญาบัตรแบบเดิม ควรมีทางเลือกใหม่ในการรับรองคุณภาพการศึกษา เช่น

4.1 วุฒิบัตรทางเลือก (Alternative Credentials)

เป็นการรับรองความสามารถในการทำงานที่ไม่ใช่ปริญญาบัตร แต่มีคุณค่าในการแสดงถึงทักษะและสมรรถนะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

4.2 วุฒิบัตรขนาดเล็ก (Micro-Credentials)

เป็นการรับรองทักษะและความสามารถเฉพาะด้านที่ผู้เรียนสามารถสะสมไปทีละน้อย และนำไปใช้ในการทำงานได้ทันที โดยไม่ต้องรอให้จบหลักสูตรทั้งหมด

4.3 ใบแสดงผลทักษะ (Skill Transcript)

เป็นเอกสารที่แสดงถึงทักษะและความสามารถที่ผู้เรียนได้พัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัล (Digital Bag หรือ Wallet) เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงและการแสดงผล

5. ความท้าทายและข้อเสนอแนะ

การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาเป็นเรื่องที่ท้าทาย โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีรากฐานระบบการศึกษาที่ฝังลึกมานาน ความท้าทายสำคัญประการหนึ่งคือการที่ภาครัฐยังคงให้ความสำคัญกับปริญญาบัตรในการจ้างงานและกำหนดตำแหน่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการพลิกโฉมการศึกษาระดับอุดมศึกษามีดังนี้:

- การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของผู้บริหาร: ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาต้องเปลี่ยนความคิดและเปิดรับการเปลี่ยนแปลง โดยอาจต้องมีประสบการณ์การทำงานจริงในภาคอุตสาหกรรมด้วย
- การพัฒนาอาจารย์: อาจารย์ต้องได้รับการพัฒนาให้มีทักษะและประสบการณ์จริงในสาขาที่สอน ไม่ใช่เพียงมีความรู้ทางทฤษฎีเท่านั้น

- การทำงานร่วมกับภาคอุตสาหกรรม: สถาบันอุดมศึกษาต้องร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิดในการออกแบบหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน
- การบูรณาการข้ามศาสตร์: ควรยกเลิกการแบ่งแยกเป็นคณะหรือภาควิชา และส่งเสริมการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อน
- การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้: ต้องมีการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะและสมรรถนะแบบใหม่
- การปรับกฎหมายและนโยบาย: ภาครัฐต้องปรับกฎหมายและนโยบายเพื่อให้รองรับระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และส่งเสริมการรับรองคุณวุฒิในรูปแบบใหม่

6. สรุป

การพลิกโฉมการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนจากการเน้นความรู้และปริญญาบัตรไปสู่การพัฒนาทักษะและสมรรถนะ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและเติบโตในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องไม่เพียงปรับเปลี่ยนวิธีการสอน แต่ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและโครงสร้างทั้งระบบเพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์ ภาคอุตสาหกรรม และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อร่วมกันสร้างระบบการศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียน และสังคมในศตวรรษที่ 21

ปัจจุบัน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้เตรียมประกาศระเบียบรองรับการเทียบผลลัพธ์การเรียนรู้จากการฝึกอบรมหรือการทำงานเพื่อสะสมเป็นหน่วยกิตและสามารถมอบปริญญาได้ ซึ่งเป็นการเปิดทางให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถพัฒนาระบบการศึกษาในรูปแบบใหม่ หากประเทศไทยสามารถดำเนินการตามแนวทางการพลิกโฉมการศึกษาได้สำเร็จระบบการศึกษาจะสามารถผลิตบัณฑิตที่พร้อมสำหรับตลาดแรงงานยุคใหม่ และช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศได้อย่างยั่งยืน

6. ช่องทางการติดตามรับชม

สามารถติดตามรับชมย้อนหลังได้ที่ “เพจเฟซบุ๊ก” สถาบันคลังสมองของชาติ

วันที่ 6 มีนาคม 2568